

Welke rol moet LVVN vervullen om een succes te maken van Klimaatmitigatie?

- Meer actie ipv rondjes blijven draaien over wat wel of niet zou moeten.
- Stel duidelijke doelen, ook tussendoelen die je gaat realiseren. Er staan geen kwantitatieve specifieke doelen
- Bijvoorbeeld vertalen sector doelen naar individueel stond al in zuivelsectorplan voor klimaatakkoord in 2018! Duurt allemaal te lang.
- Maak zaken concreet. Bv De vervuiler betaalt: Het kabinet zet in Europees verband in op beleid waarin ten minste de
- maatschappelijke prijs wordt betaald voor uitstoot. Wat gaat dit concreet betekenen? Gaat dit ook in de landbouw gelden?
- Er staan geen concrete beleidsvoornemens, het blijft algemeen (stimulerend beleid staat er, zonder verdere detaillering)
- Voor landgebruik staat er echt niets nieuws/concreets
- Nieuw is bedrijfsspecifieke reductiedoelen, dat is op zich wel goed, maar de uitwerking van bedrijfsspecifieke doelen vergt waarschijnlijk toch behoorlijk wat tijd, en zal te laat zijn om de 2030 doelen mee te behalen. Wat Denemarken nu bijv. voorstelt is ook pas echt effectief vanaf 2030.
- Het is vooral gericht op 2030, er staat niets over de periode daarna
- Stoppen om Landbouw en landgebruik als los van de rest van de economie /klimaataanpak zien. Cruciale sector voor circulariteit en dat gaat verder dan voedsel.
- Meer beyond landbased landbouw durven kijken
- Duidelijker laten zien dat ketenemissies begrepen worden en dat ook gezien wordt dat dit voor (grotere) bedrijven al lang in gang is. Ga niet het wiel opnieuw uitvinden en verbind beter met andere ministeries
- Opletten hoe carbon taks/farming opgezet wordt in EU en ervoor zorgen dat dit werkbaar blijft voor sector en ketenpartners
- Meer werk maken van toekennen emissiefactoren aan reductiemaatregelen
- Er is gauw duidelijkheid nodig wat vanuit bedrijfsbeëindiging aan emissiereductie wordt bereikt in de veehouderij en wat daarna overblijft voor de bedrijfsspecifieke reductiedoelen.
- Zorg ervoor dat het plan concreet is.
- Voor een plan met een concreet tijdpad is dit stuk erg algemeen en niet planmatig. Het durft geen echte doelen te stellen, zelfs geen tussendoelen en geeft geen duidelijke aanpak, terwijl je dat in een plan, itt een visie stuk, wel verwacht.
- Het leunt zwaar op koolstofverwijdering "Dát koolstofverwijdering een belangrijke bijdrage moet leveren aan de klimaatdoelen staat volgens het kabinet buiten kijf." P26. Maar geeft daarnaast ook aan dat "Er veel onzekerheden zijn over de kosten, capaciteit en tempo van opschaling van koolstofverwijdering" P25. Daarmee blijft het erg vaag.
- Dit geldt ook voor doelsturing op bedrijfsniveau, hier wordt ook op ingezet. Hoewel nog onduidelijk op welke onderdelen van de landbouw. Daarbij wordt gesteld dat goede monitoring erg belangrijk is. Dat is er op dit moment nog niet voor broeikasgassen, en daarmee is deze aanpak vooralsnog onzeker.
- Ook geeft het voor Landbouw aan dat "Voedselzekerheid en innovatie van de land- en tuinbouw staan komende jaren centraal. Hierdoor zal de landbouw zich door ontwikkelen richting 2050 ...verhogen van efficiëntie, duurzaamheid en veerkracht ...in balans met de leefomgeving en het natuurlijk systeem .... behoud van biodiversiteit en natuur, zowel nationaal als mondiaal." Dit geeft een visionair vergezicht maar geen plan over hoe dit te realiseren.
- P42 "Voor uitvoering van de huidige Bossenstrategie vormen financiering en ruimtelijke inpassing reeds een uitdaging en bij een eventuele verdere uitbreiding van het areaal zullen deze uitdagingen nog groter worden." Er dat terwijl er nu nog maar 1% van het doel voor 2030 is gerealiseerd. Dus je verwacht in een plan te lezen wat de aanpak is om dat doel echt te gaan realiseren. Maar er wordt alleen maar gesteld dat de uitdagingen nog groter worden.
- P40. "Verdere vernatting van veenweiden met perspectief voor boeren zorgt via een ander landbouwkundig en/of multifunctioneel gebruik voor lagere uitstoot van broeikasgassen." Is een algemene opmerking zonder dat duidelijk is wat het perspectief voor boeren is en hoe dit gerealiseerd gaat worden.

Welke onderdeel van het Klimaatplan wordt positief ontvangen?

- Goed om te benoemen dat landbouw geen nul emissie kan hebben, en dat meer circulariteit kan leiden tot meer emissies
- Idem realistisch beeld koolstofvastlegging

Welke onderdeel kan uit het Klimaatplan?

- Doel NL klimaatneutraal in 2050. Dat gaat niet binnen de landsgrenzen kunnen, laten plaatje scenarios verwijdering ook zien (p26)
- Zet er scenarios in die wel laten zien hoe NL in 2050 klimaatneutraal is. Dat stel je als doel, dus maak een plan hoe dat te realiseren. Scenarios laten dat nu onvoldoende zien.

Aanvullingen voor het Klimaatplan

- Verwacht niet teveel van participatie en durf als overheid gewoon doelen te stellen en ervoor te zorgen dat die haalbaar worden. Meer durf en lef om dingen te proberen, time is now, er kan veel meer dan nu besproken wordt.
- Geopolitiek is beperkt aanwezig in het plan, komt hier en daar nogal naïef over als het gaat over grondstoffen, markten etc.
- Onduidelijk over koolstofvastlegging in de natuur P12 stelt behoud en vergroten natuurlijke koolstofreservoirs als essentieel, en op P13 Nederland gaat voorzichtig om met koolstofvastlegging in de natuur en zal niet leidend zijn.

Detailopmerkingen

- Pag 12: naar 60% plantaardig, en volop innovatie met kweekvlees: de footprint van kweekvlees is indrukwekkend (op basis van plantaardig eiwit zuivere aminozuren maken, de cellen in de fermentor eten nu eenmaal geen gras) kost erg veel energie en water.
- Pag 13: circulair: het grote gat in de koolstofkringloop: daar zitten we op. De vigerende RWZI's zijn een schrikbarende grote bron van CO₂ en N₂O (rapport beschikbaar). Het omzetten van deze aerobe reiniging naar een anaerobe (en daarmee geen CO₂ maar CH₄ produceren) zou enorm veel schelen. Nodig: restwarmte (kaart voor heel Nederland beschikbaar bij tauw) en wat extra fermenteerbare koolstof.
- Pag 13: NBS: waarom is koolstofvastlegging niet leidend???
- Pag 14: ruimtelijke kwaliteit en cultuurhistorische waarden = einde megawindmolens van 250 meter hoog op land?
- Pag 17: de energiecoöperatie: is er bekend of dat mensen zijn die in de directe omgeving van een opwek leven, of stadse mensen die het in het platteland dumpen?
- Pag 17: Zo is bijvoorbeeld ijs voor kobalt, lithium en nikkel in 2022 met bijna 10% gestegen.???
- Pag 18: koolstofverwijdering: VEEL te vaag.
- Pag 19: enkel mitigatie, geen woord over adaptatie? M.i. veel te optimistisch over snelle emissiereductie en negatieve uitstoot (mondiaal).
- Pag 22: ETS. Dekkt ¾ van de uitstoot, maar die van agrarische productie niet. Idee?
- Pag 22: REFuelEU Aviation en FuelEU Maritime: iets bekend over omvang – en met name land use als dit naar 100% gaat?
- Pag 23: zou prettig zijn als er een importheffing komt die voorkomt dat activiteiten wegvluchten naar soepeler landen buiten de EU.
- Pag 26: is inzetten op een routekaart koolstofverwijdering niet een situatie a la PAS ?
- Pag 27: met name bijmengverplichting ontbeekt in de rij beleidsinstrumenten (zoals E10, B6, en groen gas). Dit moet SNEL met name voor materialen.
- Pag 30: H2. Hulde voor de shift van compressie naar dragers. Vuistregel: per kWh zal het altijd 3x zo duur zijn als gas.
- Pag 30/31: recycleert kun je opschalen, maar de businesscase verdampt door spotgoedkope import van virgin. En dat is ernstig.
- Pag 31: curieus, whole life carbon, maar eerder staat dat koolstofopslag niet meetelt (p13)?
- Pag 33: zou de overheid sieren alle vervoer (dus ook kabinetsleden) elektrisch te maken.
- Pag 36: gasverbruik GO: van 400 naar 300 PJ – dat zal vooral komen door de gasprijs...
- Pag 36: uiterst verbazend dat WARMTEOPSLAG hier niet wordt genoemd, vooral in nieuwbouwwijken!

- Pag 39: Kortom, de landbouw en het landgebruik sector ??
- Pag 40: koolstofvastlegging: mag wel wat kwantitatiever.
- Pag 41: suggestie wordt gewekt dat N₂O enkel uit kunstmest komt. Dat klopt niet. Alterra 1190: minder opbrengst en minder bemesting in biologisch maken het lager, maar niet nihil!
- Pag 42: grafiek is exclusief bunkering? (immers een boven internationale wateren uitgestoten CO₂ molecuul kan geen kwaad).
- Pag 44: hee, biobrandstoffen. Landgebruik hiervan?
- Pag 45: methanol (zowel uit CO₂ als uit biomassa) heeft veruit de beste papieren.
- Pag 45: wat een gedoe met vliegbelasting. Dezelfde accijns als op diesel, plus BTW graag. Level playing field, heet zo iets.
- Pag 48: koolstofopslag – is niet hetzelfde als koolstofverwijdering. En wat slaan we dan op, 80% N₂ ? Of ontwikkelen we een goedkope gasscheidingsmethode dan wel afvanginstallatie?